

فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان و فرهنگنامه‌ی برتا موریس پارکر

مریم مقدم*

چکیده: این مقاله ابتدا دایره‌المعارف را به طور کلی معرفی می‌کند. سپس با نگاهی به پیشینه‌ی دایره‌المعارف نویسی برای کودکان در ایران به معرفی و ارزیابی فرهنگنامه‌ی پارکر به عنوان اولین و نیز فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان به عنوان جامع‌ترین اثر چاپ شده برای کودکان می‌پردازد. هفت معیار ارزیابی دایره‌المعارف‌ها بر این دو فرهنگنامه پیاده می‌شود. در ادامه با مقایسه‌ی مقالات مشابه آن‌ها به بیان نکته‌های مثبت و منفی می‌پردازد و نیز برتری‌هایی را که فرهنگنامه‌ی کودکان نسبت به سایر آثار مشابه دارد، برمی‌شمرد. سرانجام این نتیجه حاصل می‌شود که فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان با توجه به شمار مقالات، دامنه‌ی موضوعات، تألیفی بودن اثر و نیز با توجه به این که اثری است ایرانی در حال حاضر جامع‌ترین منبع برای مراجعه‌ی کودکان است اما با توجه به این که تا جلد ۱۲ به چاپ رسیده و کامل نیست کودکان ایرانی برای دستیابی به اطلاعات با مشکلی جدی مواجه‌اند.

کلید واژه‌ها: فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، فرهنگنامه برتاموریس پارکر، دایره‌المعارف کودکان و نوجوانان، کتاب مرجع کودکان، تاریخچه‌ی دایره‌المعارف کودکان

مقدمه: امروزه با رشد و توسعه اطلاعات، نیاز به پژوهش و عادت دادن کودکان و نوجوانان به تحقیق و کاوش بیش از پیش احساس می‌شود. کتابخانه‌ها و بیش از هر چیز منابع مرجع در پیشبرد این رسالت سهیم‌اند. هر کتابخانه بخشی از فضای خود را به کتاب‌های مرجع اختصاص می‌دهد. فرهنگ‌ها، دایره‌المعارف‌ها، اطلس‌ها، نقشه‌ها و... از جمله منابع مرجعی هستند که در هر کتابخانه با توجه به جامعه استفاده کننده و نیاز خاص مخاطبانش یافت می‌شود و کتابداران مرجع برآند تا هر روز به عمق مجموعه خود بیفزایند و با تهیه منابع جدید و روز آمد پاسخ گوی نیاز مخاطبان خود باشند. در این میان باید دید کتابخانه‌ها و به ویژه کتابخانه‌های کودکان در ایران در بخش کتاب‌های مرجع چه نوع منابعی را نگهداری می‌کنند و آیا این منابع پاسخگوی نیازهای کودکان و نوجوانان کنجکاو امروز هست یا خیر؟

هدف از نوشتن این مقاله معرفی و ارزیابی فرهنگنامه اثر برتاموریس پارکر به عنوان اولین دایره‌المعارف چاپ شده برای کودکان و نوجوانان در ایران و نیز فرهنگنامه کودکان و نوجوانان به عنوان اثری جامع و ایرانی است. ملاک‌های ارزیابی

دایره‌المعارف‌ها بر روی این دو اثر پیاده شده است. با مقایسه این دو اثر و بررسی نکات مثبت و منفی آنها نیازهای جامعه به آثاری از این دست نمایان می‌شود. اشاره به دایره‌المعارف‌های چاپ شده در ایران از دهه ۳۰ تا سال ۱۳۸۷ روند رشد این منابع را نشان می‌دهد.

پیشینه: ایرج صبا (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «فرهنگنامه‌ی نوجوان: کلید دانش» این اثر را به اختصار معرفی و بررسی کرده است. او پس از ذکر مفهوم فرهنگنامه به نخستین فرهنگنامه چاپ شده در ایران و نیز فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان اشاره‌ای کوتاه دارد. سپس به معرفی فرهنگنامه‌ی نوجوان به سرویراستاری حسن سالاری می‌پردازد.

ویسی نژاد (۱۳۸۶) در مقاله‌ی «فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان مرجعی برای پژوهش دانش آموزی» کودکان را پرشمارترین گروه سنی می‌داند که کتاب‌های درسی و رسانه‌های همگانی پاسخگوی تمام پرسش‌های آنها نیست و ضرورت استفاده از کتاب‌های مرجع را در مدرسه و خانواده اجتناب‌ناپذیر می‌داند. سپس به معرفی مختصر فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان می‌پردازد.

فخاری نیا و دیانی (۱۳۸۱) در «سطح خوانایی مقاله‌های فرهنگنامه‌ی کودکان و نوجوانان» که بر روی مدخل‌های جلد اول تا چهارم و ششم فرهنگنامه صورت گرفته به این نتیجه رسیده‌اند که جلد‌های متفاوت فرهنگنامه به لحاظ سطح خوانایی همسان هستند اما به لحاظ کاربرد تعداد کلمات دشوار و تعداد مفاهیم مندرج در هر جمله یکسان نیستند و باید در نوشته‌های آینده به این دو مورد توجه شود. با توجه به این که در مقاله‌های فوق به طور کامل این دو اثر را معرفی نکرده‌اند در این مقاله سعی بر آن بوده تا این دو اثر بیشتر معرفی شده، کمبودها بیشتر نمایان گردد.

روش کار: مقاله‌ی حاضر از نوع توصیفی است که با تحقیقات کتابخانه‌ای و با مراجعه به کتابخانه تخصصی شورای کتاب کودک و نیز بخش کودکان کتابخانه‌ی حسینییه ارشاد گردآوری شده است؛ تنها منابع کتابی که با تعریف دایره‌المعارف هماهنگی داشته‌اند مورد نظر بوده و منابع الکترونیک را شامل نمی‌شود. برخی مجموعه‌های چند جلدی که هر جلد به موضوعی خاص پرداخته و مجموع چند جلد در کنار هم اطلاعاتی دایره‌المعارف گونه در اختیار قرار می‌دهد نیز مورد توجه بوده است.

۱. تعریف دایره‌المعارف: تعریف دایره‌المعارف در طی زمان تغییر کرده است. امروزه عموماً این تصور از دایره‌المعارف وجود دارد که دایره‌المعارف کتابی است چندین و چند جلدی، حاوی دانش بشری که با تعدادی نقشه و تصویر مزین شده و یک نمایه‌ی دقیق و تعدادی تصویر و صورتی از اختصارات به همراه دارد. نظم چنین مجموعه‌ای از دانش بشری عموماً الفبایی است. چنین دایره‌المعارفی حاصل زحمات گروهی نویسنده است که ویراستارانی کارگشته مقالات آن را تدوین کرده‌اند. (مرادی، نورالله، ۱۳۷۲)

دایره‌المعارف آینه رشد و توسعه علوم و تفکر در جامعه است. میزان دانشی که در یک دایره‌المعارف می‌آید، متناسب با زمان و موقعیت علمی کشوری است که دایره‌المعارف در آنجا تهیه و تدوین شده است. در بخش مرجع کتابخانه‌ها هیچ یک از کتاب‌های مرجع به اندازه دایره‌المعارف کاربرد ندارد. (مرادی، نورالله، ۱۳۷۲)

۲ - پیشینه دایره‌المعارف نویسی برای کودکان و نوجوانان در ایران

در ایران دایره‌المعارف مناسبی برای کودکان وجود نداشت. در سال ۱۳۴۶ سازمان کتاب‌های جیبی با همکاری انتشارات فرانکلین ترجمه‌ی دایره‌المعارف کتاب‌های طلایی را در هجده جلد با عنوان فرهنگنامه منتشر کرد. سرپرستی ترجمه و تنظیم این دایره‌المعارف به عهده‌ی رضا اقصی گذاشته شد. (مرادی، نورالله، ۱۳۷۲، ص ۱۱۵)

این دایره‌المعارف نوشته‌ی برتاموریس پارکر از انواع دایره‌المعارف‌های عمومی ویژه کودکان و نوجوانان آمریکایی بود و طبیعتاً مطالبی که در مورد تاریخ، جغرافیا، هنر، آثار تاریخی و... مربوط به ایران ارائه می‌داد در خور کودکان ایرانی نبود. بنابراین جهت رفع این نقص جلد هفدهم ویژه ایران و جلد هجده شامل دانستنی‌های روز تهیه و منتشر شد.

«در همین دوره دو واژه‌نامه دو زبانه با عناوین جنگ کودک و فرهنگ مصور کودکان، مناسب گروه‌های سنی ب و ج در قطع جیبی تهیه و منتشر شد که در هر دو از حروف و کلمات درشت همراه با تصاویر رنگی گویا استفاده شده بود.» (عماد خراسانی، نسرین دخت، ۱۳۸۸)

در سال ۱۳۵۰ مجموعه کتاب‌های به من بگو چرا نوشته‌ی آرکدی لئوکوم با ترجمه‌ی خلیل خلیلیان در جلد‌های متعدد به چاپ رسید که هر جلد حاوی موضوعات گوناگون بود و به سؤالات کودکان و نوجوانان در مورد دنیای پیرامونشان تا حدی پاسخ می‌گفت. این کتاب در سال‌های مختلف از سوی ناشران متعدد به چاپ رسید و بسیار مورد استقبال قرار گرفت.

در دهه‌ی ۶۰ سری کتاب‌های دانستنی‌های نوجوانان و دانستنی‌های عمومی با عناوین مختلف به چاپ رسید. از آن پس تاکنون کتاب‌های متعددی با عنوان‌های دانشنامه، دایره‌المعارف و عناوین دیگر به چاپ رسیده است که هر کدام تا حدودی برطرف‌کننده‌ی نیاز کودکان و نوجوانان بوده‌است. بیشتر این آثار تنها به یک موضوع خاص می‌پرداخت و از جامعیت موضوعی برخوردار نبود و همچنان جای خالی اثری ایرانی که پاسخگوی نیازهای گوناگون اطلاعاتی کودکان ایرانی باشد

ص

صابون سازی در آنجا یافتند.
رومیان کشف کردند که ماپون برای تیریز نگاه داشتن
لباسها و بدن آمان خوب است. رومیان از پیه بر و خاکستر
چوب آتش صابون می ساختند. پیه در واقع چربی است.
خاکستر چوب دارای ماده ای شیمیایی است به نام قلیا.
امروزه هنوز هم صابون از نوعی چربی با نوعی از قلیا
ساخته می شود.

در نخستین سالهای مآخزنتی در آمریکا خانوادها
برای خود صابون می ساختند. تمام چربی را که از پخت
و پز بر جا می ماند گردآوری می کردند و نیز خاکسترهای
دا که از آتش چوب باقی می ماند جمع می کردند. تقریباً
هر ماد یکبار یک روز صابون پزی داشتند.
نخست خاکسترها را در آب می ریختند. آب سرد
قلیای خاکسترها را حل می کرد. سپس این آب را با چربی
مخلوط می کردند و مخلوط را چندان حرارت می دادند تا
به جوش می آمد و غلیظ می شد. مخلوط غلیظ صابون در موه
بود. اگر صابون سفید می خواستند ملک بر آن می
افروند و باز هم مخلوط را می جوشانیدند.
امروزه مردم در بسیاری از موارد به جای صابون
واقعی، به اصطلاح صابون بی صابون مصرف می کنند.
این گونه صابونها را صابون پاک کننده می نامند. ولی هنوز
هم صابون واقعی مصرف فراوان دارد.
بیشتر صابون اکنون در کارخانه های بزرگ صابون
سازی ساخته می شود. بعضی از صابونها مواد دارویی دارند
و نیز برای چربیها را بیشتر برای ساختن صابونهای حمام
مصرف می کنند. برای ساختن صابونهای رختشویی بگی
از بهترین چربیها رومی زیوت است.

صابون نخست زمانی که از آن اطلاع داریم حدود ۲۵۰۰
سال پیش در جزیره کرت ساخته شده بود. در قفسر ملطس،
شاه و خپایو هر یک برای خود حمام اختصاص داشتند.
ولی در آن روزها حتی شاهان و پادشاهان نمی توانستند
چنانکه ما امروزه از حمام استفاده می کنیم از حمام استفاده
کنند. زیرا صابون نداشتند. صابون تا ۱۵۵۰ سال بعد
اختراع شده بود.

قدیمترین نویسنده ای که از صابون سخن گفته است
پلینی بوده است که در قرن اول میلادی می زیسته است.
دی می گوید که افرام و گله صابون را اختراع کردند
کلیا در حای کوی کشور فرانسه زندگی می کردند.
پس از آنکه دو جوان صابون را شیدند، پودرنگ
ساختن آن را آغاز کردند. شیر کوچک دمی پویشی، بر
آتش خاکسترهای آتشفشانی سال ۱۹ پیش از میلاد در زیر
خاک مدفون شد. تقریباً ۱۷ قرن بعد باستان شناسان حرایب
های این قبر را از زیر خاک در آوردند و یک کارگاه

احساس می شد. تا این که در سال ۱۳۷۱ شورای کتاب کودک نخستین جلد
از دوره ی چند جلدی فرهنگنامه ی کودکان و نوجوانان را برای کودکان
و نوجوانان ۱۰ تا ۱۶ ساله ایرانی منتشر کرد. تاکنون ۱۲ جلد از این
دایره المعارف منتشر شده است.

در این جا اشاره ای داریم به نام آثاری که از دهه ی ۳۰ تا سال ۱۳۸۷
در ایران به چاپ رسیده و می توان آن ها را در زمره ی دایره المعارف های
عمومی و اختصاصی کودکان قرار داد. اطلاعات کتابشناسی این آثار در
انتهای مقاله آمده است.

اسرار جهان دانش (بی تا)، اسرار مجهول جهان (بی تا)، دانستی های
جهان: دیروز، امروز، فردا برای نوجوانان (بی تا)، دنیای پر شکوه
مهندسی (بی تا)، پژوهش در دنیای زیر آب (بی تا)، پیدایش و مرگ
خورشید (۱۳۳۵)، تاریخ جهان برای خردسالان (۱۳۳۶)، تاریخ تئاتر در

جهان (۱۳۳۷)، تاریخ مصور ایران (۱۳۳۸)، تاریخ اختراعات از اختراع چرخ
تا مغز الکتریکی (۱۳۴۳)، تاریخچه هواپیمایی (۱۳۴۴)، پرسش و پاسخ های
علمی (۱۳۴۵)، تاریخ المپیک: عهد باستان و دوره کنونی (۱۳۴۶)، پیدایش
سکه (۱۳۵۰)، به من بگو چرا؟ (۱۳۵۰)، پرندگان (۱۳۵۱)، پستانداران (۱۳۵۱)،

پیدایش انسان (۱۳۵۱)، پیدایش جهان (۱۳۵۱)، پستانداران کوچک آبی
(۱۳۵۲)، پیدایش خط (۱۳۵۲)، پرندگان (۱۳۵۳)، پیشگامان اختر شناسی
(۱۳۵۳)، چرا؟ هر چیز حکمتی دارد (۱۳۵۳)، آفریقا (۱۳۵۴)، پرنده شناسی
(۱۳۵۴)، پیدایش انسان و عقاید داروین (۱۳۵۴)، دایره المعارف طبیعت
(۱۳۶۰)، چگونه به وجود آمد (۱۳۶۱)، دانستی های مردمی نامها و نکته ها
(۱۳۶۲)، ترین ها (۱۳۶۳)، آیا، چگونه، چرا (۱۳۶۴)، چه کسی، چگونه، چه

وقت (۱۳۶۵)، باز هم به من بگو چرا (۱۳۶۶)، گنجینه دانستی ها برای
نوجوانان از منابع گوناگون (۱۳۶۶)، دانستی های پزشکی برای نوجوانان
(۱۳۶۸)، چرا؟ (۱۳۶۹)، دانستی هایی درباره جهان (۱۳۶۹)، کویر (۱۳۶۹)،

آنچه شما خواسته اید (۱۳۷۰)، بدن انسان (۱۳۷۰)، سوالاتی که بچه ها می پرسند (۱۳۷۰)، دانشنامه نوین (۱۳۷۱)، به من بگو
از زمین، آسمان و دریا (۱۳۷۲)، بیشتر به من بگو چرا، (۱۳۷۲)، اولین اطلاعات عمومی برای بچه های دبستان (۱۳۷۳)، دانشنامه
نوجوان (۱۳۷۳)، انرژی اتمی (۱۳۷۴)، بانک اطلاعات نوجوانان (۱۳۷۴)، بلایای طبیعی (۱۳۷۴)، جانوران چگونه می بینند،
می شنوند و حس می کنند (۱۳۷۴)، فرهنگ دبستانی (۱۳۷۴)، مومیایی ها (۱۳۷۴)، می دانی چرا ماهی ها غرق نمی شوند (۱۳۷۴)،

باز هم بیشتر به من بگو چرا (۱۳۷۵)، مکانیک، ماشین های ساده، انرژی (۱۳۷۵)، ۱۰۰۱ سوال و جواب علمی (۱۳۷۵)،
دانستی های دانش آموز (۱۳۷۸)، کیهان در مرزهای فضا و زمان (۱۳۷۸)، از ایران چه می دانیم؟ (۱۳۷۹)، تاریخ انقلاب
برای کودکان و نوجوانان (۱۳۷۹)، پرسش های عجیب، پاسخ های عجیب تر (۱۳۷۹)، داستان های یونان باستان (۱۳۷۹)، هزار
نکته باریک تر از مو (۱۳۷۹)، دانشنامه کودکان و نوجوانان آکسفورد (۱۳۸۰)، فرهنگ فن آوری برای کودکان و نوجوانان
(۱۳۸۰)، فرهنگنامه علمی دانش آموز (۱۳۸۰)، فرهنگنامه مفید برای نوجوانان و جوانان (۱۳۸۰)، انسان ها و مکانها (۱۳۸۱)،

دایره المعارف جهان کودکان (۱۳۸۱)، دایره المعارف چراهای شگفت انگیز (۱۳۸۱)، فرهنگنامه ریاضی دوره راهنمایی (۱۳۸۱)،
دایره المعارف علوم (۱۳۸۲)، اولین کتابخانه علمی من (۱۳۸۳)، چرا، چطور، چگونه (۱۳۸۳)، خواندنی های فضا: با معرفی
بیش از چهل وب سایت (۱۳۸۳)، دانشنامه کودکان و نوجوانان (۱۳۸۳)، دایره المعارف انقلاب اسلامی ویژه نوجوانان و جوانان
(۱۳۸۳)، دایره المعارف کوچک بدن انسان (۱۳۸۳)، دایره المعارف مدرسه (۱۳۸۳)، شیمی مواد: مرجع آموزشی - مقدماتی با معرفی
معرفی مطالب مرتبط در وب (۱۳۸۳)، ۳۶۵ پرسش و پاسخ علمی برای بچه ها (۱۳۸۳)، علم و تکنولوژی (۱۳۸۳)، فرهنگنامه
انقلاب اسلامی برای نوجوانان، مجموعه علوم برای نوجوانان (۱۳۸۳)، مردم و سرزمینها (۱۳۸۳)، نخستین کتاب مرجع من
(۱۳۸۳)، انرژی (۱۳۸۴)، دایره المعارف شگفتی ها (۱۳۸۴)، دایره المعارف حیوانات (۱۳۸۴)، دایره المعارف مصور کودکان: اسب
(۱۳۸۴)، دایناسورها (۱۳۸۴)، صد و هشتاد پرسش و پاسخ درباره پستانداران وحشی (۱۳۸۴)، می دانی چرا؟ (۱۳۸۴)، استخوانها
(۱۳۸۵)، اولین دایره المعارف بدن انسان (۱۳۸۵)، به من بگو چگونه (۱۳۸۵)، زندگی: پیدایش زندگی (۱۳۸۵)، فرهنگنامه نوجوان
(۱۳۸۵)، فرهنگ علوم برای کودکان و نوجوانان (۱۳۸۵)، گلابیاتورها (۱۳۸۵)، آشنایی با کشورهای جهان (۱۳۸۶)، خزندگان
(۱۳۸۶)، دانستی های مصور کودکان و نوجوانان (۱۳۸۶)، دانستی های مصور کودکان (۱۳۸۶)، دانشنامه فشرده زمین (۱۳۸۶)،

بوتیمار پرنده‌ای از تیره جواصل است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

بوتیمار پرنده‌ای است که اندازه آن از یک عقاب بزرگتر است. در طول فصل پرورش، بوتیمار پرنده‌ای است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

بوتیمار پرنده‌ای است که اندازه آن از یک عقاب بزرگتر است. در طول فصل پرورش، بوتیمار پرنده‌ای است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

بوتیمار پرنده‌ای است که اندازه آن از یک عقاب بزرگتر است. در طول فصل پرورش، بوتیمار پرنده‌ای است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

بوتیمار پرنده‌ای است که اندازه آن از یک عقاب بزرگتر است. در طول فصل پرورش، بوتیمار پرنده‌ای است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

بوتیمار پرنده‌ای است که اندازه آن از یک عقاب بزرگتر است. در طول فصل پرورش، بوتیمار پرنده‌ای است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

بوتیمار پرنده‌ای است که اندازه آن از یک عقاب بزرگتر است. در طول فصل پرورش، بوتیمار پرنده‌ای است که در مناطق بالایی و میدانی و ساحل دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبریزها و تیراهان سراسر جهان به حرقت شاد و خوب زندگی می‌کند. باکتر ۱۹۶۲ گفته است که این پرنده در نقاط مختلف جهان مشاهده شده است که ۴ گونه آنها به جنس بوتیمار و ۱۰ گونه به جنس بوتیمار کوچک تعلق دارند. در ایران نیز دو گونه از این دو جنس به نامهای بوتیمار و بوتیمار کوچک وجود دارند.

دایره‌المعارف اینترنتی زمین (۱۳۸۶)، دایره‌المعارف اینترنتی علوم (۱۳۸۶)، دایره‌المعارف پاسخ به چگونه‌های من (۱۳۸۶)، دایره‌المعارف دانستنی‌های پایه برای خردسالان (۱۳۸۶)، دایره‌المعارف علوم (۱۳۸۶)، دایره‌المعارف مقدماتی اطلس جهان (۱۳۸۶)، رکوردهای جهانی (۱۳۸۶)، رکوردهای جهانی فضا (۱۳۸۶)، فکر می‌کنید چرا (۱۳۸۶)، اولین دایره‌المعارف من (۱۳۸۷)، شگفتی‌های بدن (۱۳۸۷)، وال‌ها و دلفین‌ها اجداد، ساختمان بدن و حفاظت از آن‌ها (۱۳۸۷)، دایره‌المعارف جهان (۱۳۸۷)، شگفتی‌های بدن: سفری شگفت‌انگیز به ساختمان بدن انسان (۱۳۸۷)، دایره‌المعارف جهان آفرینش: پستانداران (۱۳۸۷)، دایره‌المعارف دانش تمدن‌های باستان (۱۳۸۷)، دایره‌المعارف کودکان (۱۳۸۷).

۳ - ملاک‌های ارزیابی دایره‌المعارف‌ها

«دایره‌المعارف‌ها بیش از سایر کتاب‌های مرجع، در کتابخانه‌ها کاربرد دارند بنابراین ارزیابی آنها از اهمیت زیادی برخوردار است و کتابدار مرجع در تهیه این گروه از کتاب‌های مرجع باید دقت زیادی به عمل آورد.» (مرادی، نورالله، ۱۳۷۲)

در ارزیابی دایره‌المعارف‌ها می‌توان به نکات زیر توجه کرد:

۱-۳. شناسایی هدف و منظور دایره‌المعارف و بررسی دامنه و محدودده: آیا هدف و منظور دایره‌المعارف در مقدمه آن توضیح داده شده و این هدف تا چه حد جامه عمل پوشیده است؟ دایره‌المعارف برای چه گروه و سطحی تدوین شده است؟

۲-۳. ارزیابی پوشش موضوعی و محتوایی و بررسی وسعت و کیفیت مطالب متن و سبک نگارش: چه موضوعاتی را پوشش می‌دهد؟ وسعت و کیفیت مطالب با توجه به موضوع و اهمیت آن چگونه است و آیا توازن در طول مقالات رعایت شده است؟ مقالات تالیف است یا ترجمه؟ آیا سبک نگارش مقالات متناسب با گروه سنی مخاطبان است یا خیر؟

۳-۳. ارزیابی اعتبار و شهرت ناشر، ویراستار و اعضای هیأت ویراستاران و همکاری دیگر: چه کسانی مقالات دایره‌المعارف را تدوین کرده اند و آیا ویراستاران از اعتبار علمی لازم برخوردارند یا خیر؟

۴-۳. ارزیابی درست بودن و صحت اطلاعات و میزان سوگیری در مقالات: آیا در مورد وقایع تاریخی و شخصیت‌ها و دیگر مدخل‌های دایره‌المعارف بزرگ‌نمایی، کوچک‌نمایی و غرض‌ورزی وجود دارد یا مطالب بدون هیچ‌گونه پیش‌داوری نوشته شده است؟ اطلاعات تا چه حد صحیح و قابل اعتماد است؟

۵-۳. ارزیابی سابقه نشر و روزآمدی منبع: آیا دایره‌المعارف اثر جدیدی است یا ویرایش شده ویرایش قبلی است؟ مقالات روز آمد می‌شوند یا خیر؟

۶-۳. ارزیابی سازمان و ساختار منبع و نحوه نظم‌دهی و ارائه اطلاعات و بررسی ارجاعات و نمایه: نظم دایره‌المعارف رده ای، موضوعی، یا الفبایی است؟ ارجاع متقابل و نمایه دارد یا خیر؟

۷-۳. شکل فیزیکی و ارزیابی معیارهای هنری (کیفیت تصویر، نقشه، صفحه‌آرایی و...): شکل ظاهری، جلد، کاغذ، قطع، کیفیت عکس و تصویر چگونه است؟ و آیا از جذابیت کافی برخوردار است یا خیر؟

۴ - فرهنگنامه، تالیف برتاموریس پارکر.

در سال ۱۳۴۶ شرکت سهامی کتاب‌های جیبی با همکاری انتشارات فرانکلین این اثر را به سرپرستی رضا اقصی ترجمه و در ۱۸ جلد به چاپ رساند.

۱-۴. شناسایی هدف و منظور دایره‌المعارف و بررسی دامنه و محدودده:

فرهنگنامه ترجمه‌ای است از دایره‌المعارف آمریکایی ۱۶ جلدی با ۱۵۰۰ مقاله حاوی مطالب علمی، ادبی، هنری، تاریخی، جغرافیایی و... به زبان ساده که به عنوان کتاب مرجعی عمومی برای پاسخ به سؤالات کودکان و نوجوانان به چاپ رسیده است. هدف از ترجمه این کتاب مهیا کردن دایره‌المعارفی عمومی جهت استفاده کودکان و نوجوانان بوده است. از آنجا که

۴-۱-۶. سازمان و نظم: مقالات این اثر به صورت الفبایی در دو ستون به چاپ رسیده است. عنوان مدخل‌ها با حروف تیره‌تر چاپ شده است. تلفظ کلمات نامانوس و کلمات خارجی به وسیله اعراب مشخص شده است.

۴-۲-۴. ارجاعات: از ارجاع رجوع شود به در انتهای برخی مقالات استفاده شده است مثلاً در پایان مقاله‌ی هوا آمده است: (رجوع شود به باد، هواسنج، هوای مایع)

۴-۳-۶. نمایه: در انتهای جلد ۱۶ این مجموعه نمایه‌ی ساده‌ی می‌بینیم. نمایه به گونه‌ی تنظیم شده که حاوی فهرست مقالات اصلی مجموعه است و در مقابل هر مقاله شماره‌ی جلد و شماره‌ی صفحه‌ی مربوط با رنگ قرمز نوشته شده است. مثلاً آب ۱-۳ می‌رساند که مقاله‌ی آب در جلد ۱ صفحه‌ی ۳ آمده است. موضوعات فرعی با قلم ریزتر و با تورفتگی در زیر موضوعات اصلی همراه با شماره جلد و صفحه آمده است.

۴-۷. شکل فیزیکی و ارزیابی معیارهای هنری (کیفیت تصویر، نقشه، صفحه‌آرایی و...):

از تصاویر رنگی، نقاشی و عکس با کیفیت نسبتاً خوب بهره گرفته شده و اثری مصور است. عنوان مدخل‌ها با حروف تیره‌تر چاپ شده است. مقالات بدون امضاست. در پایان برخی مقالات به مقالات مرتبط ارجاع داده شده است. قطع کتاب وزیری بزرگ است که با جلد گالینگور به چاپ رسیده است.

۵ - فرهنگنامه کودکان و نوجوانان.

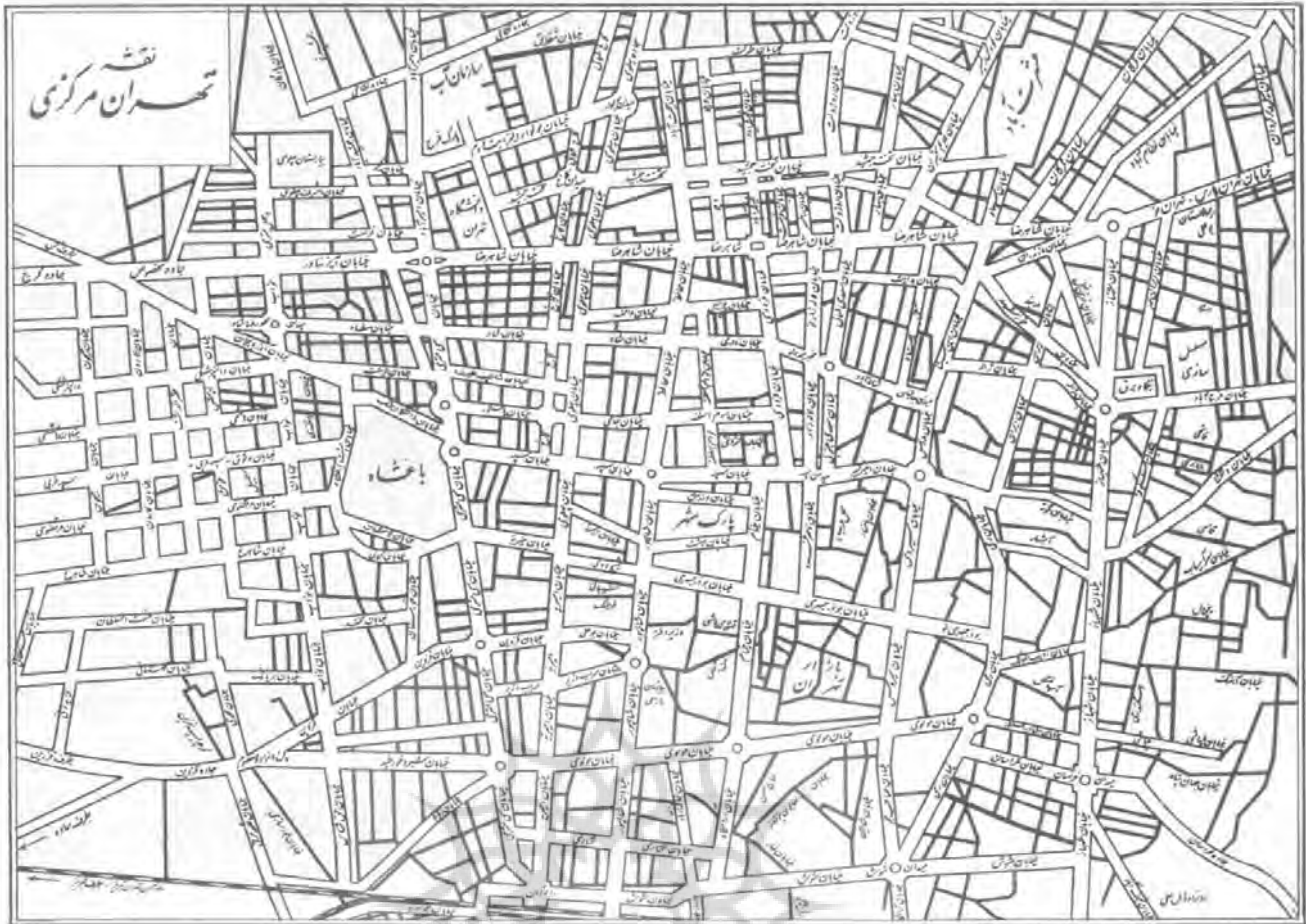
شورای کتاب کودک از سال‌ها پیش انتشار فرهنگنامه‌ای برای کودکان و نوجوانان ایرانی را یکی از ضرورت‌های آموزش و پرورش و گسترش دانش جامعه ما می‌دانست به همین سبب با بهره‌گیری از حاصل تجربه‌های پیشگامانی چون علی اکبر دهخدا، محمد معین، غلامحسین مصاحب و... در سال ۱۳۵۸ به کار تهیه فرهنگنامه کودکان و نوجوانان پرداخت. هدف، پدیدآوردن فرهنگنامه‌ای عمومی بود که به پرسش‌های کودکان و نوجوانان ۱۰ تا ۱۶ ساله‌ی ایرانی پاسخ‌های درست و مناسب بدهد.

گزینش عنوان‌ها و مدخل‌های فرهنگنامه بیش از ۲ سال به طول انجامید. در این مدت هر موضوعی که در کتاب‌های درسی دوره‌های دبستان، راهنمایی و دبیرستان ممکن بود عنوان مقاله‌ای قرار گیرد و نیز عنوان‌های ترجمه‌ی فارسی فرهنگنامه برتاموریس پارکر، دایره‌المعارف فارسی مصاحب و عنوان‌های دایره‌المعارفی لغت نامه دهخدا و فرهنگ فارسی معین در برهه‌های جداگانه نوشته و به صورت الفبایی تنظیم و در ۳۴ گروه موضوعی طبقه بندی شد و از گروه‌های متخصص رشته‌های گوناگون خواسته شد تا کار گزینش مجدد و تکمیل عنوان‌ها را به عهده گیرند. از آنجا که فرهنگنامه اثری است برای کودکان و نوجوانان ایرانی به عنوان‌های مربوط به ایران و فرهنگ و تمدن اسلامی توجهی خاص شد به گونه‌ای که می‌توان گفت نیمی از عنوان‌های فرهنگنامه به آگاهی‌هایی درباره ایران، اسلام، ادبیات فارسی، تاریخ و جغرافیای ایران، مردم‌شناسی و هنر ایرانی و اسلامی و جنبه‌های گوناگون زندگی مردم ایران اختصاص یافت. (فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ج ۱) در نخستین طرح فرهنگنامه، شمار مقاله‌ها ۵۰۰۰ و شمار جلد‌ها ۱۵ مجلد معین شده بود. در روند کار این نتیجه حاصل شد که فرهنگنامه از ۲۷ جلد خواهد گذشت. پس از انتشار هر چند جلد، یک جلد به عنوان پیوست در نظر گرفته شده است که مقاله‌های بعضی از رشته‌ها را روزآمد می‌کند. همچنین نمایه‌ی ای از حرف (الف تا ی) در هر جلد پیوست به چاپ می‌رسد. در سال ۱۳۷۱ نخستین جلد از این اثر به چاپ رسید. تا پایان زمستان ۱۳۸۸، ۱۲ جلد از این فرهنگنامه چاپ شده است که نخستین جلد‌ها به چاپ‌های پنجم و ششم رسیده‌اند. جلد ۵ پیوست و نمایه است و مقاله‌های حرف‌های آ و الف را روزآمد می‌کند و جلد ۱۱ نیز ضمن ارائه نمایه‌ی یازده جلد اطلاعات مقاله‌ها را تا پایان حرف ج به روز می‌رساند.

۵-۱. ارزیابی فرهنگنامه کودکان و نوجوانان:

۵-۱-۱. شناسایی هدف دایره‌المعارف و بررسی دامنه و محدوده: هدف از تهیه‌ی فرهنگنامه چنین آورده شده است: «پدید آوردن فرهنگنامه‌ای عمومی که به پرسش‌های کودکان و نوجوانان ۱۰ تا ۱۶ ساله‌ی ایرانی پاسخ‌های

نام	شماره و تاریخ	موضوع
مجموعه‌ی لغت‌شناسی	۱۳۵۸-۱۳۶۰	مجموعه‌ی لغت‌شناسی
مجموعه‌ی تاریخ	۱۳۵۹-۱۳۶۰	مجموعه‌ی تاریخ
مجموعه‌ی جغرافیا	۱۳۶۰-۱۳۶۱	مجموعه‌ی جغرافیا
مجموعه‌ی ادبیات	۱۳۶۱-۱۳۶۲	مجموعه‌ی ادبیات
مجموعه‌ی فلسفه	۱۳۶۲-۱۳۶۳	مجموعه‌ی فلسفه
مجموعه‌ی هنر	۱۳۶۳-۱۳۶۴	مجموعه‌ی هنر
مجموعه‌ی علوم	۱۳۶۴-۱۳۶۵	مجموعه‌ی علوم
مجموعه‌ی ورزش	۱۳۶۵-۱۳۶۶	مجموعه‌ی ورزش
مجموعه‌ی صنایع	۱۳۶۶-۱۳۶۷	مجموعه‌ی صنایع
مجموعه‌ی پزشکی	۱۳۶۷-۱۳۶۸	مجموعه‌ی پزشکی
مجموعه‌ی حقوق	۱۳۶۸-۱۳۶۹	مجموعه‌ی حقوق
مجموعه‌ی اقتصاد	۱۳۶۹-۱۳۷۰	مجموعه‌ی اقتصاد
مجموعه‌ی جامعه‌شناسی	۱۳۷۰-۱۳۷۱	مجموعه‌ی جامعه‌شناسی
مجموعه‌ی روانشناسی	۱۳۷۱-۱۳۷۲	مجموعه‌ی روانشناسی
مجموعه‌ی علوم انسانی	۱۳۷۲-۱۳۷۳	مجموعه‌ی علوم انسانی
مجموعه‌ی علوم طبیعی	۱۳۷۳-۱۳۷۴	مجموعه‌ی علوم طبیعی
مجموعه‌ی علوم ریاضی	۱۳۷۴-۱۳۷۵	مجموعه‌ی علوم ریاضی
مجموعه‌ی علوم نجومی	۱۳۷۵-۱۳۷۶	مجموعه‌ی علوم نجومی
مجموعه‌ی علوم فضا	۱۳۷۶-۱۳۷۷	مجموعه‌ی علوم فضا
مجموعه‌ی علوم زمین	۱۳۷۷-۱۳۷۸	مجموعه‌ی علوم زمین
مجموعه‌ی علوم آب و هوا	۱۳۷۸-۱۳۷۹	مجموعه‌ی علوم آب و هوا
مجموعه‌ی علوم انرژی	۱۳۷۹-۱۳۸۰	مجموعه‌ی علوم انرژی
مجموعه‌ی علوم محیط زیست	۱۳۸۰-۱۳۸۱	مجموعه‌ی علوم محیط زیست
مجموعه‌ی علوم سلامت	۱۳۸۱-۱۳۸۲	مجموعه‌ی علوم سلامت
مجموعه‌ی علوم تغذیه	۱۳۸۲-۱۳۸۳	مجموعه‌ی علوم تغذیه
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۳-۱۳۸۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۴-۱۳۸۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۵-۱۳۸۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۶-۱۳۸۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۷-۱۳۸۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۸-۱۳۸۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۸۹-۱۳۹۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۰-۱۳۹۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۱-۱۳۹۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۲-۱۳۹۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۳-۱۳۹۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۴-۱۳۹۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۵-۱۳۹۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۶-۱۳۹۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۷-۱۳۹۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۸-۱۳۹۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۳۹۹-۱۴۰۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۰-۱۴۰۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۱-۱۴۰۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۲-۱۴۰۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۳-۱۴۰۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۴-۱۴۰۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۵-۱۴۰۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۶-۱۴۰۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۷-۱۴۰۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۸-۱۴۰۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۰۹-۱۴۱۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۰-۱۴۱۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۱-۱۴۱۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۲-۱۴۱۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۳-۱۴۱۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۴-۱۴۱۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۵-۱۴۱۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۶-۱۴۱۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۷-۱۴۱۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۸-۱۴۱۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۱۹-۱۴۲۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۰-۱۴۲۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۱-۱۴۲۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۲-۱۴۲۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۳-۱۴۲۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۴-۱۴۲۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۵-۱۴۲۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۶-۱۴۲۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۷-۱۴۲۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۸-۱۴۲۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۲۹-۱۴۳۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۰-۱۴۳۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۱-۱۴۳۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۲-۱۴۳۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۳-۱۴۳۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۴-۱۴۳۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۵-۱۴۳۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۶-۱۴۳۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۷-۱۴۳۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۸-۱۴۳۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۳۹-۱۴۴۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۰-۱۴۴۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۱-۱۴۴۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۲-۱۴۴۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۳-۱۴۴۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۴-۱۴۴۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۵-۱۴۴۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۶-۱۴۴۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۷-۱۴۴۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۸-۱۴۴۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۴۹-۱۴۵۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۰-۱۴۵۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۱-۱۴۵۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۲-۱۴۵۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۳-۱۴۵۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۴-۱۴۵۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۵-۱۴۵۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۶-۱۴۵۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۷-۱۴۵۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۸-۱۴۵۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۵۹-۱۴۶۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۰-۱۴۶۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۱-۱۴۶۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۲-۱۴۶۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۳-۱۴۶۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۴-۱۴۶۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۵-۱۴۶۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۶-۱۴۶۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۷-۱۴۶۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۸-۱۴۶۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۶۹-۱۴۷۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۰-۱۴۷۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۱-۱۴۷۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۲-۱۴۷۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۳-۱۴۷۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۴-۱۴۷۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۵-۱۴۷۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۶-۱۴۷۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۷-۱۴۷۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۸-۱۴۷۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۷۹-۱۴۸۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۰-۱۴۸۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۱-۱۴۸۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۲-۱۴۸۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۳-۱۴۸۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۴-۱۴۸۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۵-۱۴۸۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۶-۱۴۸۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۷-۱۴۸۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۸-۱۴۸۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۸۹-۱۴۹۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۰-۱۴۹۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۱-۱۴۹۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۲-۱۴۹۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۳-۱۴۹۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۴-۱۴۹۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۵-۱۴۹۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۶-۱۴۹۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۷-۱۴۹۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۸-۱۴۹۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۴۹۹-۱۵۰۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۰-۱۵۰۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۱-۱۵۰۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۲-۱۵۰۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۳-۱۵۰۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۴-۱۵۰۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۵-۱۵۰۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۶-۱۵۰۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۷-۱۵۰۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۸-۱۵۰۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۰۹-۱۵۱۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۰-۱۵۱۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۱-۱۵۱۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۲-۱۵۱۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۳-۱۵۱۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۴-۱۵۱۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۵-۱۵۱۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۶-۱۵۱۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۷-۱۵۱۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۸-۱۵۱۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۱۹-۱۵۲۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۰-۱۵۲۱	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۱-۱۵۲۲	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۲-۱۵۲۳	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۳-۱۵۲۴	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۴-۱۵۲۵	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۵-۱۵۲۶	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۶-۱۵۲۷	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۷-۱۵۲۸	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۸-۱۵۲۹	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۲۹-۱۵۳۰	مجموعه‌ی علوم ایمنی
مجموعه‌ی علوم ایمنی	۱۵۳۰-۱۵۳۱	مجموع

درست و دقیق و مناسب بدهد. چنین فرهنگنامه‌ای می‌بایست معتبر و موثق باشد و با دیدگاهی علمی، مردمی و الهام گرفته از تاریخ و فرهنگ ایران و منطقه تهیه شود، مطالب آن شوق‌انگیز و برانگیزاننده به مطالعه‌ی بیشتر و بهره‌گیری از آن آسان باشد». (فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ج ۱)

حال باید دید فرهنگنامه تا چه حد به ادعای خود جامه‌ی عمل پوشانده است. فرهنگنامه همان‌طور که ادعا می‌کند اثری است عمومی چرا که مدخل‌های آن موضوعات و رشته‌های مختلف دانش بشر را شامل می‌شود. آموزش و پرورش، ادبیات جهان، ادبیات فارسی، اقتصاد، پزشکی، تاریخ ایران و جهان، جامعه‌شناسی، جغرافیای ایران و جهان، روان‌شناسی، زیست‌شناسی، جانورشناسی و گیاه‌شناسی، فیزیک، کلیات، محیط زیست، مردم‌شناسی و فرهنگ عامه، مهندسی، ورزشی و هنر و... موضوعاتی است که فرهنگنامه به ارائه مقاله در آنها پرداخته است. با توجه به اینکه مدخل‌های فرهنگنامه بر اساس سرفصل‌های کتاب‌های درسی تدوین شده است می‌تواند تا حدود زیادی پاسخ‌گوی نیازهای علمی آنها باشد.

بهمن‌آبادی (۱۳۸۹) می‌گوید: «با وجود آنکه گروه مخاطب فرهنگنامه کودکان و نوجوانان طیف سنی ۱۰ تا ۱۶ سال در نظر گرفته شده با این حال به نظر می‌رسد مقالات و مطالب بیشتر متناسب با طیف بالا دستی این گروه سنی است. این بدان معنی است که احتمالاً بخش قابل توجهی از مقالات ممکن است مورد استفاده دانش‌آموزان دوره ابتدایی نباشد و برعکس بخش مهمی از مقالات هم قابل استفاده برای دانش‌آموزان دبیرستانی نباشد.»

نکته قابل توجه در ارزیابی مدخل‌های فرهنگنامه آن است که پرسش‌های کودکان و نوجوانان در مورد شخصیت‌های خاص علمی و فرهنگی قابل پیش‌بینی نیست. بسیاری از شخصیت‌های معتبر فرهنگی و علمی داخل و خارج از کشور هم اکنون در قید حیات‌اند و همچنان در حال ارائه فعالیت در زمینه رشته خود می‌باشند و برای کودکان و نوجوانان تاحدودی شناخته شده هستند. گاه ممکن است یکی از همین شخصیت‌ها مدخل مورد نظر کودکان باشند در حالی که فرهنگنامه تنها به ارائه مطلب در مورد شخصیت‌هایی می‌پردازد که در قید حیات نیستند. بنابراین در بیشتر موارد ممکن است مراجعان به فرهنگنامه در یافتن پاسخ چنین پرسش‌هایی بی‌پاسخ بمانند. به نظر می‌رسد اگر فرهنگنامه در جلد‌های پیوست این مدخل‌ها را نیز بگنجاند در رسیدن به هدف خود که پاسخ‌گویی به پرسش‌های کودکان و نوجوانان ایرانی است موفق‌تر شود. در حقیقت می‌توان گفت نگاه فرهنگنامه در تنظیم مطالب نگاهی است رو به گذشته و پوششی است گذشته‌نگر.

۵-۲-۱. ارزیابی پوشش موضوعی و محتوایی و بررسی وسعت و کیفیت مطالب متن و سبک

نگارش: گروه‌های تدوین و ویرایش موضوعی زیر کار تدوین مقاله‌های فرهنگنامه را به عهده دارند:

۱. آموزش و پرورش. ۲. اخترشناسی. ۳. ادبیات جهان. ۴. ادبیات فارسی. ۵. ادبیات معاصر. ۶. اسلام و ادیان. ۷. اقتصاد. ۸. بناهای تاریخی. ۹. پزشکی. ۱۰. تاریخ ایران. ۱۱. تاریخ جهان. ۱۲. جامعه‌شناسی. ۱۳. جامعه‌شناسی (سازمان‌های اجتماعی).
۱۴. جغرافیای ایران. ۱۵. جغرافیای جهان. ۱۶. روان‌شناسی. ۱۷. ریاضیات. ۱۸. زمین‌شناسی. ۱۹. زیست‌شناسی، جانورشناسی و گیاه‌شناسی. ۲۰. شیمی. ۲۱. علوم سیاسی. ۲۲. فلسفه. ۲۳. فیزیک. ۲۴. کلیات. ۲۵. مردم‌شناسی. ۲۶. محیط زیست. ۲۷. مهندسی. ۲۸. ورزش. ۲۹. هنر

مقاله‌های فرهنگنامه از نظر طول به پنج گروه تقسیم می‌شوند:

مقاله‌های گروه * : ۲۵۰۰ تا ۳۰۰۰ کلمه، مقاله‌های گروه ۱: ۱۲۰۰ تا ۱۵۰۰ کلمه، مقاله‌های گروه ۲: ۵۰۰ تا ۷۰۰ کلمه، مقاله‌های گروه ۳: ۲۵۰ تا ۵۰۰ کلمه، مقاله‌های گروه ۴: ۵۰ تا ۱۵۰ کلمه؛ که با توجه به اهمیت موضوع، مقالات در یکی از این گروه‌ها گنجانده می‌شود و اقدام به تألیف آن می‌گردد. به عنوان مثال مقاله‌ی آسیا با توجه به اهمیت آن، از مقاله‌های گروه * است که با تصاویر و نقشه‌های مفصل شرح داده شده است و به توصیف سرزمین، اقتصاد، مردم مذهب، گذشته تاریخی پرداخته است. در مقابل، مدخلی مانند حنظله‌ی بادغیسی (از نخستین شاعران زبان فارسی) در گروه ۴ آمده و در حدود ۵۰ کلمه است. اما در همین مدخل کوتاه اطلاعات جامع و فشرده‌ای در حد نیاز مراجعان آمده است.

به طور کلی هر یک از رشته‌های علوم شامل مباحث جزئی و شاخه‌ای است. مثلاً علم کیهان‌شناسی کل کیهان را به تحقیق و بررسی مداوم می‌گیرد و شامل مباحث گوناگون و زیر شاخه‌ای است. همه مطالب مربوط به این علم که مقاله‌های آن الفبایی ارائه می‌شوند باید طوری آورده شوند که اگر فردی همه‌ی مقاله‌های اخترشناسی را فهرست و کپی کرده و مطالعه کند نگاه جامعی از علم اخترشناسی به دست آورد. (میرهادی، توران، ۱۳۸۸، با کمی تصرف)

تدوین مقالات فرهنگنامه و شیوه‌ی پرداخت مطالب به گونه‌ای است که تا حدودی به این هدف نزدیک شده است. به عنوان مثال: مدخل ایران که در جلد‌های ۵ و ۱۱ روزآمد شده است و نیز در جلد (۴) مدخل مفصلی به آن اختصاص داده شده است به ارائه مطالبی در مورد آموزش و پرورش ایران، باسوادان ایران، بیابان‌های ایران، بومی‌های ایران، پرندگان ایران، پروانه‌های ایران، پستانداران ایران، تئاتر ایران، تقسیمات کشوری ایران، جانوران ایران، جنگ‌های ایران، جهانگردی در ایران، حشرات ایران، ایران در جنگ جهانی اول، ایران در جنگ جهانی دوم، زیستگاه‌های ایران، فرودگاه‌های ایران، گیاهان ایران، مجمع‌های پتروشیمی ایران، محیط زیست ایران، مرزهای ایران، مناطق آزاد ایران و هرم سنی نیز پرداخته است. علاوه بر این مدخل‌های دیگری چون: آبادان، آستان قدس رضوی، اردبیل، ارگ بم، بهشهر، تبریز، دریای عمان، طاق بستان و مدخل‌های دیگری در ارتباط با ایران خوانندگان را یاری می‌دهد تا دیدی جامع و کلی نسبت به ایران بیابند.

در ارزیابی سبک نگارش مقالات فرهنگنامه باید گفت ساده‌نویسی و سادگی زبان و بیان از ویژگی‌های مقالات این اثر است. مخاطبان این اثر کودکان و نوجوانان ده تا شانزده ساله هستند و دایره‌ی لغت آنها محدود به همین گروه سنی است

بنابراین ساده‌نویسی و نه ساده‌انگاری اصلی است که باید در تمام جلد‌های آن رعایت شود. جملات کوتاه، پرهیز از واژه‌های پیچیده و نامفهوم و کلمات غیرفارسی و عدم استفاده از صفت و به طور کلی دآوری و جانبداری در مورد مدخل‌ها از جمله مدخل‌هایی که به معرفی یک شخصیت می‌پردازد از ویژگی‌های نثر فرهنگنامه است. در هر یک از مدخل‌ها از آوردن نقل قول خودداری شده و نویسنده هر مقاله حاصل پژوهش‌های خود را در هر مدخل ارائه داده است.

بیش از ۱۹۰ کودک و نوجوان ده تا شانزده ساله پیوسته با شورای کتاب کودک همکاری دارند و مقاله‌های گوناگون را می‌خوانند و درباره‌ی مناسب بودن محتوا و زبان و بیان مقاله‌ها اظهارنظر می‌کنند و نویسندگان فرهنگنامه را در طرح‌ریزی مقاله‌ها، گزینش محتوا، شیوه‌ی تنظیم آگاهی‌ها و چگونگی زبان و بیان یاری می‌دهند. (فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ج ۱، مقدمه)

یکی از مهم‌ترین نکته‌هایی که در تهیه‌ی مقاله‌های این اثر مورد توجه بوده است پرهیز از ترجمه‌ی مقاله از کتاب‌های خارجی است. تجربه نشان داده است که ترجمه‌ی صرف از کتاب‌های خارجی دشواری‌های پدید می‌آورد که فرهنگنامه را از هدف اصلی دور می‌کند. این گونه ترجمه‌ها اغلب با دانش پایه، تجربه، محیط زندگانی کودکان و نوجوانان ایرانی در کاربرد تکنولوژی در جامعه‌ی ما هماهنگی ندارند به همین سبب به تهیه‌کننده‌ی هر مقاله توصیه شده است که از ترجمه‌ی صرف پرهیزد و در صورت استفاده از کتاب‌های خارجی مقاله را به صورتی درآورد که با توجه به هدف فرهنگنامه برای کودک یا نوجوان ایرانی سودمند باشد. (فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ج ۱)

«هر مقاله‌ی فرهنگنامه از دو بخش اصلی تشکیل می‌شود: بند اول مقاله و بخش تفصیلی مقاله. بند اول مقاله بیشتر در برگیرنده پاسخی فوری، کوتاه و گویاست برای مراجع شتابزده‌ای که ممکن است به هنگام خواندن نوشته‌ای یا شنیدن سخن مجهولی به فرهنگنامه مراجعه کند. بنابراین بند اول مقاله مهم‌ترین بخش آن است و مهم‌ترین اطلاعات مقاله را در خود گرد می‌آورد.» (هدایی، محمد، ۱۳۶۷) در واقع بند اول آگاهی‌های لازم را به طور فشرده در اختیار خواننده می‌گذارد. بخش تفصیلی مقاله همانا بقیه‌ی مقاله است به این معنی که بخش تفصیلی مقاله گسترش و توضیح و تفسیر مطلب بند اول مقاله است. توضیحات ضروری، دلایل پدیده‌ها و دگرگونی‌ها، مثال‌ها، آزمایش‌ها، نتیجه‌گیری‌های علمی، جدول‌ها، تصویرها و غیره در این بخش می‌آید. (هدایی، محمد، ۱۳۶۷)

آگاهی‌ها از ساده به دشوار و از معلوم به مجهول تنظیم شده است. عنوان‌های مشابه، طرح‌های مشابه دارند. هر جا نام یا اصطلاحی تازه به کار برده می‌شود عبارت یا جمله‌ای آن را معرفی یا مفهوم آن را روشن می‌کند.

۳-۵-۱. ارزیابی اعضای هیأت ویراستاران و همکاران دیگر:

با توجه به اینکه همکاران این اثر نویسندگان و پژوهشگرانی هستند که هر کدام در یکی از رشته‌های دانش انسانی تخصص دارند به اعتبار مقاله‌های فرهنگنامه نیز می‌توان اعتماد کرد. در جلد‌های نخست فرهنگنامه نویسنده هر مقاله با درج شماره‌ای در انتهای آن مشخص می‌شد اما از جلد پنجم به بعد در انتهای هر مقاله نام نویسنده آن ذکر می‌شود.

فرهنگنامه در سال ۱۳۷۷ کتاب سال جمهوری اسلامی شناخته شد. در سال ۱۳۷۹ برنده جایزه ترویج علم و در سال ۱۳۸۳ برنده جایزه بهترین مقاله‌های دینی در دایره‌المعارف‌ها شد.

۴-۱-۵ - ارزیابی درست بودن و صحت اطلاعات و میزان سوگیری در مقالات: مقاله‌های فرهنگنامه هیچ‌گونه ارجاع درون متنی ندارد و بر خلاف دایره‌المعارف‌های دیگر منابع و مأخذ استفاده شده در تهیه‌ی مقالات در انتهای مقالات نیز معرفی نشده‌اند. البته نویسندگان هر یک از مقالات موظفند در تدوین مقالات خام منابع به کار رفته را معرفی کنند اما در طول مقالات چاپ شده فرهنگنامه هیچ منبعی معرفی نشده است. آوردن ارجاعات درون متنی و نیز ذکر منابع و مأخذ از سویی ممکن است کودک و نوجوان مراجعه‌کننده به فرهنگنامه را با تابوی کتاب‌های درسی مواجه کند و اما از سوی دیگر نیاروندن منابع و مراجع به کاررفته در تدوین مقالات، خوانندگان و قضاوت‌کنندگان را در تشخیص صحت و درستی مقالات به شک می‌اندازد و با عدم ذکر منابع معیاری برای تشخیص قابل اعتماد بودن مقالات وجود ندارد و تنها با اعتبار ناشر و ویراستاران و سروراستاران و هیأت اجرایی فرهنگنامه می‌توان به صحت و درستی مقالات فرهنگنامه اعتماد کرد.

چلچله بیابانی

چلچله کوهی

چلچله رودخانه‌ای

چلچله دمگاه سفید

پرستوی دمگاه صورتی

نکته‌ی قابل توجه در مورد فرهنگنامه کودک پرهیز از پیش‌داوری و کوچک‌نمایی و یا بزرگ‌نمایی در مورد یک واقعه‌ی تاریخی یا رویداد خاص و یا شخصیت تاریخی است و در پرداخت مقالات و به ویژه در مورد شخصیت‌ها قضاوت و داوری به عهده‌ی کودکان و نوجوانان گذاشته شده است.

۵-۱-۵. ارزیابی سابقه نشر و روزآمدی منبع:

یافته‌های نوین دانش و فن، رویدادهای سیاسی، دگرگونی‌های اجتماعی و تغییر آمارهای گوناگون و مانند آنها سبب می‌شوند که آگاهی‌هایی که در دایره‌المعارف‌ها آمده‌اند بر اثر گذشت زمان کهنه شوند. (فرهنگنامه، ج ۱) بنابراین روزآمد کردن مقاله‌ها و اطلاعات دایره‌المعارف‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در ارزیابی دایره‌المعارف‌ها نیز تاریخ ویرایش اول و تاریخ آخرین ویرایش مهم است.

با توجه به زمان طولانی تکمیل نخستین ویرایش این اثر و دگرگونی‌های سریعی که در جهان علم و فناوری رخ می‌دهد پس از انتشار هر چند جلد، یک جلد به عنوان پیوست در نظر گرفته شده است که مقاله‌های بعضی از رشته‌ها را روزآمد می‌کند و با یک نمایه دقیق اطلاعات مورد نیاز مراجعه‌کنندگان را تا حروف ی در اختیار آنان می‌گذارد. جلد ۵ پیوست و نمایه است و مقاله‌های حرف‌های آ و الف جلد‌های ۱ تا ۴ را روزآمد می‌کند و جلد ۱۱ نیز ضمن ارائه نمایه بازده جلد اطلاعات مقاله‌ها را تا پایان حرف ج از جلد ۵ تا ۱۱ به روز می‌رساند.

پس از گذر سی سال از عمر فرهنگنامه ۱۲ جلد از آن و تا حرف (ح) چاپ شده است و مقاله‌های آن تنها یک بار در جلد ۵ و ۱۱ روزآمد شده است که با توجه به سرعت رشد و دگرگونی اطلاعات کافی به نظر نمی‌رسد.

بهمین آبادی (۱۳۸۹) می‌گوید: «نکته‌ی مهم دیگر سرعت پایین انتشار فرهنگنامه است. بعید می‌دانم که دست اندرکاران فرهنگنامه در این مورد مخالف باشند و البته من هم موافقم که آنها نیز در این راه پریچ و خم تنه‌ایند. با این حال ما در برابر واقعیت – شاید تلخی – قرار داریم و آن این است که زمانه‌ی ما زمانه‌ی به سرعت در حال تغییر است و در این زمانه انتشار یک اثر در طی بیش از ۲۰ سال چندان پذیرفتنی نیست. با وجود آنکه گاه ما در چاپ‌های مختلف برخی مجلدات شاهد انجام برخی تغییرات و روزآمد سازی‌ها هستیم ولی فرضاً فرهنگنامه ما با مخاطب خود همچنان از آلمان شرقی و آلمان غربی به عنوان دو کشور جدا سخن می‌گوید، مطلبی که سال‌هاست از موضوعیت افتاده است.»

وی ادامه می‌دهد: «تیراژ پایین فرهنگنامه و راه نیافتن آن به لایه‌های مختلف جامعه مخاطب آسیب دیگری است که فرهنگنامه را تهدید می‌کند. تیراژ متوسط فرهنگنامه در چاپ‌های مختلف به نظر نمی‌رسد که بیش از ده هزار نسخه باشد و این تیراژ برای کشوری که حدود ۱۳ میلیون دانش آموز دارد کم است. این تیراژ نه تنها دستیابی بخش مهمی از جامعه مخاطب را به این اثر محدود می‌کند بلکه با اثر گذاشتن بر روی قیمت تمام شده و گران‌تر شدن آن زمینه خارج شدن فرهنگنامه را از سبد خانواده فراهم می‌کند.»

۵-۶-۱. ارزیابی سازمان و ساختار منبع و نحوه نظم‌دهی و ارائه اطلاعات و

بررسی ارجاعات و نمایه:

۵-۶-۱. سازمان و نظم:

روشن تنظیم مقالات فرهنگنامه الفبایی است. مدخل‌های اصلی با حروف درشت و سیاه کمی بیرون از متن مقاله آمده است. تمامی مدخل‌ها جهت تلفظ درست اعراب‌گذاری شده است.

۵-۶-۲. ارجاعات:

از ارجاع «نگاه کنید به» و «نیز نگاه کنید به» به صورت فلش در آخر مقالات استفاده شده است.

به عنوان مثال در پایان مدخل حسنک وزیر، حسن‌بن محمد آمده است:

نیز نگاه کنید به بیهقی، ابوالفضل محمد.

و یا در جلد ۱۲ آمده است: **چادر** نگاه کنید به **حجاب**

همان‌طور که دیده شد ارجاعات متقابل در متن فرهنگنامه دیده می‌شود و از این طریق بین مدخل‌ها ارتباط مناسب برقرار است.

۵-۶-۱-۳. نمایه:

فرهنگنامه علاوه بر ارجاعات در هریک از جلد‌های پیوست (۵ و ۱۱) دارای نمایه مفصلی است. شیوه تنظیم آن الفبایی است و موضوعات فرعی که با مدخل اصلی نمایه پیوستگی دارد با استفاده از علامات ~ و تورفتگی مشخص شده‌اند. مثال: دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان ۹۶:۱۱. پس از مراجعه به جلد ۱۱ در صفحه‌ی ۹۶ به مدخل جایزه هانس کریستیان آندرسن می‌رسیم که در این مدخل در مورد دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان که مسئولیت این جایزه را به عهده دارد توضیحاتی آمده است. (فرهنگنامه، ج ۵)

تدوین نمایه‌های فرهنگنامه را ناهید طباطبایی زیر نظر دکتر عباس حری به عهده دارد.

۷-۱-۵. شکل فیزیکی و ارزیابی معیارهای هنری (کیفیت تصویر، نقشه، صفحه‌آرایی و...):

فرهنگنامه در قطع رحلی کوچک (۲۹×۲۲)، با جلد گالینگور به چاپ می‌رسد. مطالب چاپ شده در کتاب به صورت دو ستونی است و بیش از یک سوم مطالب این دایره‌المعارف را نقشه، عکس، تصویر، نمودار و جدول به صورت تمام رنگی تشکیل می‌دهد. در معرفی شخصیت‌ها از عکس‌های خود آنها استفاده شده و در معرفی علوم تجربی و ریاضی و پدیده‌های خاص فیزیکی و شیمیایی و علوم مرتبط با آن بیشتر از نقاشی و تصاویر گویا که متناسب با سن کودکان و نوجوانان است بهره گرفته شده است.

در معرفی پدیده‌های جغرافیایی از نقشه‌های مؤسسه‌های جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب استفاده شده است. در زیر هر عکس یا تصویر منبع مورد استفاده آن آمده است.

تصاویر این فرهنگنامه در جلد‌های اخیر در مقایسه با جلد‌های آغازین از کیفیت چاپ، وضوح و جذابیت بیشتری برخوردار است. در زیر دو مقاله هم موضوع فرهنگنامه و فرهنگنامه کودکان و نوجوانان را با هم مقایسه می‌کنیم:

۶. مقایسه مدخل حافظ در هر دو دایره‌المعارف:

۶-۱. در بند اول مقاله حافظ فرهنگنامه پارکر، ج ۱۷ آمده است:

«حافظ یا خواجه حافظ یا خواجه حافظ شیرازی:

همه شما با دیوان حافظ کم یا بیش آشنا هستید یا نام آن را شنیده‌اید. حافظ شهرت و عنوان شمس الدین محمد شیرازی است که به لسان الغیب و ترجمان‌الاسرار نیز ملقب بوده است. وفاتش به سال ۷۹۱ یا ۷۹۲ هجری قمری است. حافظ شاعر و غزل‌سرای بزرگ ایران در شیراز وفات یافت اما از مدت عمر و نام و هویت پدرش اطلاع درستی در دست نیست. در جوانی به آموختن قرآن و ادب عربی و علوم اسلامی پرداخت. قرآن را از حفظ بود و به همین سبب متخلص به حافظ شد.»

۶-۲. در ج ۱۲ فرهنگنامه کودکان و نوجوانان در زیر مدخل حافظ

می‌خوانیم:

«حافظ، شمس الدین محمد (فوت ۷۹۲ ه. ق.) از بزرگ‌ترین شاعران ایرانی است. در شیراز زاده شد، زندگی خود را در آن شهر گذراند و در همان شهر درگذشت. از خانواده و کودکی حافظ آگاهی چندانی در دست نیست، اما مسلم است که از نوجوانی به آموختن قرآن کریم، فلسفه، کلام و مطالعه ادب و علوم زمان خود پرداخته است انس او با قرآن کریم چندان بود که قرآن کریم را از حفظ می‌خوانده است. از این رو خود را حافظ یعنی از حفظ دارنده قرآن کریم نامیده است.»

در ادامه این مدخل از داستان‌هایی که در مورد او ساخته اند، رویدادهای مهم زندگی او، اوضاع سیاسی اجتماعی در زمان حافظ، زبان و بیان حافظ، محتوا و موضوع شعر حافظ، معنای رندی و شراب در دیوان حافظ، فال از دیوان حافظ و نظر بزرگانی چون نیچه و گوته در مورد حافظ سخن به میان آمده است. نویسنده این مقاله دکتر حسن انوری است.

در فرهنگنامه کودک و نوجوان حافظ به طور کامل معرفی شده است و در جای جای مقاله از نمونه غزل‌های حافظ استفاده شده است. خواننده مقاله چه کودک یا نوجوان ۱۰ تا ۱۶ ساله و چه خواننده معمولی پس از خواندن مقاله دیدی جامع و کلی نسبت به حافظ پیدا می‌کند. عکسی از آرامگاه حافظ و نیز تصویر سنگ نوشته مقبره حافظ و نیز مینیاتوری از سلطان محمد

بهرتر کارها را داشته است. سپس به اختراع خط اشاره می‌کند و در نهایت نتیجه می‌گیرد که اگر انسان با جنگ خود را از بین نبرد مغز موجب بقای او خواهد شد و احتمال دارد که روی زمین جاودان باشد.

همان‌طور که می‌بینیم مدخل انسان که در دو ستون خلاصه شده اطلاعاتی مختصر در مورد انسان به دست می‌دهد. در فرهنگنامه پس از بند اول انسان را از دیدگاه‌های گوناگونی چون انسان از دیدگاه اسلام و ادیان دیگر، فلسفه، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، زیست‌شناسی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد.

از دیدگاه اسلام و ادیان دیگر می‌گوید: «انسان در قرآن اشرف مخلوقات یعنی بهترین آفریده خداوند است.» سپس به تفصیل آن می‌پردازد. و نیز به بررسی دیدگاه ادیان از جمله اسلام و سایر ادیان آسمانی نسبت به انسان پرداخته است. در انسان از دیدگاه فلسفه می‌گوید: «فیلسوفان انسان را موجودی ناطق (سخنگو) اندیشمند و ابزار ساز می‌شناسند.» در انسان از دیدگاه روانشناسی می‌گوید: «روانشناسان انسان را موجودی با رفتارهای پیچیده می‌دانند. آن‌ها معتقدند که این رفتارها تنها به سبب انگیزه‌های زیستی شکل نمی‌گیرند بلکه انگیزه‌های اجتماعی نقش مهمی در شکل‌گیری این رفتارها دارند.» در بررسی انسان از دیدگاه جامعه‌شناسی آمده است: «در جامعه‌شناسی انسان بیشتر از نظر نقشی که در تحول جامعه از لحاظ تأمین معیشت داشته بررسی می‌شود.» در دیدگاه انسان‌شناسی آمده است: «دانشمندان از حدود نیمه دوم قرن ۱۹ میلادی به پژوهش درباره نیاکان انسان پرداخته‌اند.... دانشمندان توانسته‌اند با بررسی استخوان‌های به دست آمده از انسان‌های اولیه به دگرگونی‌هایی که در ساختمان بدن نیاکان انسان پدید آمده است پی ببرند.» (با کمی تصرف)
در انسان از دیدگاه زیست‌شناسی به بررسی فیزیکی انسان، اندام‌ها و حس‌ها پرداخته و به ویژگی‌های جسمی او اشاره شده است.

در جدول زیر معیارهای ارزیابی دایره‌المعارف‌ها به گونه‌ای مقایسه‌ای آمده است.

جدول ۱ - ارزیابی فرهنگنامه پارکر و فرهنگنامه کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک:

معیارهای ارزیابی	فرهنگنامه پارکر	فرهنگنامه کودکان و نوجوانان
هدف	آن گونه که ذکر شده محقق نشده و پاسخ گوی نیاز کودک ایرانی نیست	تا حدودی محقق گردیده و نیازهای کودک و نوجوان ایرانی را تا حدود زیادی برآورده می‌سازد
اعتبار و شهرت ناشر و ویراستاران و همکاران دیگر	ناشر و ویراستاران ترجمه این اثر دارای شهرت و اعتبارند	ناشر، ویراستاران و نویسندگان این اثر دارای اعتبار شهرت کافی هستند
پوشش موضوعی و محتوایی	با توجه به اهداف قابلیت کافی را دارا نیست و از نظر موضوع و محتوا پاسخگوی کودکان امروز نیست	با توجه به اهداف قابلیت لازم را داراست و محتوا و موضوع تا حدودی پاسخگوست
وسعت و کیفیت مطالب	کیفیت مطالب تا حدودی مطلوب است اما وسعت مطالب در برخی مدخل‌ها کافی نیست و مختصر است	وسعت و کیفیت مطالب مطلوب است و بنا به اهمیت مطلب طول مقاله‌ها کم و زیاد می‌شود
متن و سبک نگارش	سبک نگارش ساده و روان و برای کودک و نوجوان قابل فهم است	سبک نگارش ساده و روان و برای کودک و نوجوان قابل فهم است
درستی و صحت اطلاعات	با توجه به اینکه نویسنده ایرانی نیست و اثر ترجمه است در مدخل‌های مربوط به ایران جای تردید است	با توجه به اعتبار ناشر و ویراستاران درستی و صحت مطالب قابل اعتماد است
میزان سوگیری مقالات	اثر ترجمه کتابی آمریکایی است و طبیعی است که در انتخاب مدخل‌ها سمت و سوی خاصی داشته باشد	سوگیری وجود ندارد و مقالات در کمال بی‌طرفی نوشته شده است. اما دایره‌المعارفی است ایرانی و نه جهانی
سابقه نشر و روز آمدی	این اثر از زمان ترجمه تاکنون تجدید چاپ و روز آمد نشده است	پس از هر ۵ جلد روزآمد و مدخل‌هایی که در جلد‌های پیش نیامده اضافه می‌شود
ساختار اطلاعات و نحوه نظم‌دهی	مدخل‌ها بر اساس الفبای فارسی الفبایی شده است	مدخل‌ها الفبایی است
شکل فیزیکی و معیارهای هنری	اثری تمام‌رنگی است و دارای تصاویر و نقاشی‌هایی با کیفیت خوب است. جلد و قطع اثر مناسب است	اثری تمام‌رنگی است و دارای تصاویر و نقاشی‌هایی با کیفیت خوب است. جلد و قطع اثر مناسب است

نتیجه‌گیری: با بررسی ملاک‌های ارزیابی که بر این دو اثر پیاده شد این نتیجه حاصل می‌شود که این آثار از نظر هدف، محتوا و پوشش موضوعی و روزآمدی تا حدودی و نه به طور کامل پاسخگو هستند. با نگاهی به پیشینه آثاری از این دست برای کودکان می‌توان دریافت که بیشتر این آثار ترجمه و نه تالیف است که با تمام نیازهای اطلاعاتی کودکان ایرانی مطابقت ندارد و همچنان جای خالی منابع مرجع روزآمد و دقیق احساس می‌شود. در حال حاضر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان به بسیاری از سوالات گروه سنی ۱۰ تا ۱۶ سال پاسخ مناسب می‌دهد. پیش‌داوری، بزرگ‌نمایی و کوچک‌نمایی در این اثر دیده نمی‌شود. از نظر شکل فیزیکی و معیارهای هنری مناسب است. با توجه به شمار مقالات، دامنه موضوعات، تالیفی بودن و ایرانی بودن، هم‌اکنون جامع‌ترین اثر برای مراجعه کودکان و نوجوانان است اما با توجه به این که سرعت انتشار آن بسیار پایین است و تاکنون تا جلد ۱۲ و مدخل حیدریان پیش رفته است منبع کاملی نیست و کودکان ایرانی برای دستیابی به اطلاعات دایره‌المعارفی با کمبود منبع مواجه‌اند. فاصله روزآمدی آن بسیار طولانی است و با توجه به تیراژ اندک جوابگوی تمام دانش آموزان ایرانی نیست.

منابع:

- ۱ - شورای کتاب کودک (۱۳۷۳). فرهنگنامه کودکان و نوجوانان. زیر نظر توران میر هادی، ایرج جهانشاهی. تهران: شرکت تهیه و نشر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ۱۲ ج.
- ۲ - صبا، ایرج. «فرهنگنامه نوجوان: کلید دانش». کتاب ماه کلیات، شماره ۱۳۷، اردی بهشت ۱۳۸۸
- ۳ - طاهری قندهاری، فرزانه. (۱۳۷۴). کتابشناسی توصیفی کتاب‌های کودکان و نوجوانان (۱۳۵۷ - ۱۳۷۱). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ۴ - عماد خراسانی، نسرين دخت. (۱۳۸۸). «گذری و نظری بر کویر کتابهای مرجع برای کودکان و نوجوانان ایرانی»، شبکه ملی مدارس ایران (رشد)، دسترسی از طریق: <http://ketab.roshd.ir/>
- ۵ - فخاری نیا، پروین؛ دینانی، محمد حسین. «سطح خوانایی مقاله‌های فرهنگنامه کودکان و نوجوانان» فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۱۹، پاییز ۱۳۸۸
- ۶ - کتس، ویلیام ای. (۱۳۸۶). مرجع شناسی: (تخصصی و عمومی فارسی و غیر فارسی)، ترجمه آیدین آذری، محسن عزیزی و حمید محسنی. تهران: کتابدار
- ۷ - مرادی، نورالله. (۱۳۷۲). مرجع شناسی: شناخت خدمات و کتاب‌های مرجع. تهران: فرهنگ معاصر
- ۸ - میرهادی، توران. (۱۳۸۸). سی سال کار فرهنگنامه کودکان و نوجوانان: سیر تحول تالیف فرهنگنامه کودکان و نوجوانان از سال ۱۳۵۸ - ۱۳۸۸. تهران: شورای کتاب کودک
- ۹ - ناصری، مسعود. (۱۳۸۷). کتابشناسی گزیده برای کودکان و نوجوانان و کتابخانه‌های آموزشی (مقطع راهنمایی). تهران: کتابدار
- ۱۰ - ویسی نژاد، سیما. «فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مرجعی برای پژوهش دانش آموزی» فصلنامه مدارس کارآمد، شماره ۳، سال تحصیلی ۱۳۸۶ - ۱۳۸۷
- ۱۱ - هدایی، محمد. (۱۳۶۷). صد و یک نکته. تهران: شورای کتاب کودک

پیوست:

کتابشناسی دایره‌المعارف‌های چاپ شده در ایران از دهه ۳۰ تا سال ۱۳۸۷:

- ۱ - آدلر، روث؛ ایروینگ. (۱۳۵۳). چرا؟ هر چیز حکمتی دارد. ترجمه بهاء الدین خرمشاهی. تهران: امیرکبیر.
- ۲ - آردلی، بریجت؛ آردلی، نیل. (۱۳۷۵). ۱۰۰۱ سوال و جواب علمی. ترجمه پوران طوافی. تهران: خشیار.
- ۳ - آرنولد، کرتیس. (۱۳۵۴). آفریقا. ترجمه جلال رضایی راد. مجموعه کتابهای مرجع، ۳. تهران: کتابهای طلایی، وابسته به انتشارات امیرکبیر.
- ۴ - احتشامی، منوچهر. (۱۳۵۳). پیشگامان اختر شناسی. تهران: امیر کبیر.
- ۵ - اسکروتسکی، برنهارت گ. و دیگران. (۱۳۸۴). انرژي، ترجمه کورس ضیایی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۶ - اسماعیل شریف، اسماعیل. (۱۳۸۱). فرهنگنامه ریاضی دوره راهنمایی. تهران: نیکزاد.
- ۷ - اسمیت، الستر؛ کلارک فیلیپ، هندرسن، کارین. (۱۳۸۳). شیمی مواد: مرجع آموزشی - مقدماتی با معرفی مطالب مرتبط در وب. مترجم محمد جوهرچی. تهران: نشر کتاب مرجع، کتاب طاووس.
- ۸ - اسنو، آلن. (۱۳۷۴). اولین اطلاعات عمومی برای بچه‌های دبستان. ترجمه معصومه افتخاری. تهران: خشیار.
- ۹ - افسری، نوذر. (۱۳۴۴). تاریخچه هواپیمایی. (بی جا): سازمان ملی پیشاهنگی ایران.
- ۱۰ - اشنايدر، زيبيل. (۱۳۸۷). دایره‌المعارف دانش تمدن‌های باستان. مترجمان فریده پور شفیق، نسرين امیری فرد. تهران: انجام کتاب.

- ۱۱ - التینگ، ماری. (۱۳۶۴). آبا، چگونه، چرا. ترجمه علی دانش. تهران: موسسه انجام کتاب، ۲ ج.
- ۱۲ - الن ولز، والیول. (۱۳۴۵). پرسش و پاسخ‌های علمی. ترجمه محمد حسین صدیقی، م. ر. نصر اصفهانی. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- ۱۳ - الیوت، جین؛ کینگ، کالین. (۱۳۸۶). دانستی‌های مصور کودکان. ترجمه گیتا حجتی. تهران: پیام آزادی.
- ۱۴ - اوبلاکر، اریک. (۱۳۷۴). انرژی اتمی. ترجمه بهروز بیضایی؛ به انتخاب و کوشش رضا هاشمی نژاد. تهران: قدیانی، کتابهای بنفشه.
- ۱۵ - اوبلاکر، اریک. (۱۳۷۸). کیهان در مرزهای فضا و زمان. ترجمه بهروز بیضایی. تهران: قدیانی، کتابهای بنفشه.
- ۱۶ - اولین کتابخانه علمی من. (۱۳۸۳). تالیف گروه ویراستاران. ترجمه علاء نوری. تهران: مبتکران.
- ۱۷ - ایوانس، شارلوت؛ بنسون، تارا؛ هلروید؛ آنجلا. (۱۳۸۱). انسان‌ها و مکان‌ها. مترجم سعید رضا عسگری. تهران: پیام آزادی.
- ۱۸ - ایوانس، شارلوت... و دیگران. (۱۳۸۱). دایره‌المعارف جهان کودکان. مترجم قاسم کریمی. تهران: پیام آزادی، ۱۰ ج.
- ۱۹ - باستان. (۱۳۸۶). مترجم ناهید بروزی نیت. مشهد: عروج اندیشه.
- ۲۰ - باصری، بهروز، مترجم. (۱۳۶۰). دایره‌المعارف طبیعت. تهران: مجله علم و زندگی.
- ۲۱ - باکلی، مایک؛ دیویس، کیت؛ و کانیلی، جو. (۱۳۸۶). رکوردهای جهانی: واقعیت‌های خواندنی از ترین‌های جهان. مترجم سید حسین ایرانی. تهران: پیام آزادی.
- ۲۲ - باود، ریچارد. (بی تا). پژوهش در دنیای زیر آب. مترجم حمید رضا رثوفی. تهران: پدیده.
- ۲۳ - بایلی، کنت. (۱۳۷۱). دانشنامه نوین (دایره‌المعارف علمی ویژه نوجوانان و جوانان). ترجمه محمود حکیمی. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۲۴ - بدن انسان. (۱۳۷۸). مترجم امید رضوی. قزوین: پرک
- ۲۵ - برزش، محمود رضا. (۱۳۸۶). آشنایی با کشورهای جهان. مشهد: آفتاب هشتم.
- ۲۶ - برک، ملیسا بلکول. (۱۳۸۷). اولین دایره‌المعارف من. مترجم فاطمه فرید نیا. قزوین: سایه گستر.
- ۲۷ - بشر دانش، علی. (۱۳۸۳). نخستین کتاب مرجع من. تهران: قدیانی، کتابهای بنفشه، ۴ ج در یک مجلد.
- ۲۸ - بومون، امیلی. (۱۳۸۴). دایره‌المعارف مصور کودکان: اسب. ترجمه لطیف راشدی. تهران: پیام آزادی.
- ۲۹ - بهرامی، شهریار... [و دیگران]. مترجم. ۱۳۸۰. دانشنامه کودکان و نوجوانان آکسفورد. تهران: نشر نی، ۲ ج.
- ۳۰ - بهزادی پور، مرتضی (۱۳۵۰). پیدایش سکه. تهران: (بی تا).
- ۳۱ - به من بگو چگونه. (۱۳۸۵). گروه مولفین. ترجمه حسین ساداتی. تهران: پیام آزادی.
- ۳۲ - پارسایار، محمد رضا. (۱۳۸۵). زندگی: پیدایش زندگی. تهران: فرهنگ معاصر.
- ۳۳ - پارکر، استیو. (۱۳۸۵). استخوان‌ها. مترجم ماریا رئیسی. تهران: تیمور زاده، طیب.
- ۳۴ - پارکر، برتاموریس. (۱۳۴۶). فرهنگنامه. زیر نظر رضا اقصی. تهران: کتابهای جیبی و فرانکلین.
- ۳۵ - پاسکال، شول. (۱۳۸۶). دایره‌المعارف علوم. ترجمه مهناز عسگری. تهران: محراب قلم.
- ۳۶ - پانیستی، آنا. (۱۳۷۴). می‌دانی چرا ماهی‌ها غرق نمی‌شوند. مترجم پری ناز مرعشی. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۳۷ - پروانه، کامران. (۱۳۶۸). دانستی‌های پزشکی برای نوجوانان. تهران: سمور.
- ۳۸ - پلودن، لیدی؛ بریرلی، مولی و بریگ، آسا. (۱۳۵۱). پرندگان از سری کتاب‌های مرجع. مترجم حسین عطایی آشتیانی. تهران: پدیده.
- ۳۹ - پلودن، لیدی؛ بریرلی، مولی؛ و بریگ، آسا. (۱۳۶۴). پستانداران از سری کتاب‌های مرجع. مترجم حسین عطایی آشتیانی؛ زیر نظر مارگوت شاهین و... تهران: پدیده.
- ۴۰ - تارنوسکی، ولفگانگ. (۱۳۷۴). مومیایی‌ها. ترجمه بهروز بیضایی. تهران: قدیانی، کتابهای بنفشه.
- ۴۱ - تارنوسکی، ولفگانگ. (۱۳۸۵). گلا دیاتورها. مترجم بهروز بیضایی. تهران: قدیانی، کتابهای بنفشه.
- ۴۲ - تکمیل همایون، ناصر... [و دیگران]. (۱۳۷۹). از ایران چه می‌دانیم؟ تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۴۳ - جاویدان، محسن. گرد آورنده و مترجم. (۱۳۴۳). تاریخ اختراعات از اختراع چرخ تا مغز الکتریکی. تهران: اقبال.
- ۴۴ - جکسن، دیوید. (بی تا). دنیای پر شکوه مهندسی. ترجمه سعدی طباطبایی دیبا. تهران: کتابهای طلایی، وابسته به موسسه انتشارات امیرکبیر.
- ۴۵ - جنتی عطایی، ابوالقاسم. (۱۳۳۷). تاریخ تئاتر در جهان. تهران: اقبال.
- ۴۶ - جینگز، تری. (۱۳۸۵). فرهنگ علوم برای کودکان و نوجوانان. مترجم امیر صالحی طالقانی. تهران: مدرسه.
- ۴۷ - چوبینه، مهدی؛ سعیدی، مرضیه، مترجم. (۱۳۸۶). دایره‌المعارف اینترنتی زمین: برای نوجوانان و جوانان. تهران: محراب قلم.
- ۴۸ - خداپرستی، فرج الله. (۱۳۵۲). پیدایش خط. تهران: پدیده.
- ۴۹ - خویی، رویا. (۱۳۸۷). دایره‌المعارف جهان. تهران: محراب قلم.
- ۵۰ - داسول، پل. (۱۳۸۳). خواندنی‌های فضا: با معرفی بیش از چهل وب سایت. ترجمه معصومه نظر، زهرا نظری. تهران: کتاب مرجع.
- ۵۱ - دانشجو، ف. (۱۳۷۳). دانشنامه نوجوان. ج ۲: گیاهان و جانوران. تهران: به گزین.

- ۵۲ - دایره‌المعارف چراهای شگفت انگیز. (۱۳۸۱). گروه نویسندگان. مترجم رویا خوبی. تهران: محراب قلم، ۸ ج در یک مجلد.
- ۵۳ - دایره‌المعارف شگفتی‌ها (۱۳۸۴). ترجمه گروه مترجمین. تهران: پنجره، ۴ ج.
- ۵۴ - دایمر، پترا. (۱۳۸۷). وال‌ها و دلفین‌ها اجداد، ساختمان بدن و حفاظت از آنها. از مجموعه چرا و چگونه، ۴۷. مترجم مجید عمیق. تهران: قدیانی، کتاب‌های بنفشه.
- ۵۵ - دروشر، ویتوس ب. (۱۳۷۴). جانوران چگونه می‌بینند، می‌شنوند و حس می‌کنند. ترجمه بهروز بیضایی. تهران: قدیانی، کتاب‌های بنفشه.
- ۵۶ - دعوتی، میر ابوالفتح. (۱۳۵۳). پرندگان. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۵۷ - دفتر ادبیات انقلاب اسلامی. (۱۳۸۳). دایره‌المعارف انقلاب اسلامی ویژه نوجوانان و جوانان. به کوشش دفتر ادبیات انقلاب اسلامی. تهران: سوره مهر.
- ۵۸ - دهمشکی، جلیل، مترجم. (۱۳۶۶). گنجینه دانستی‌ها برای نوجوانان از منابع گوناگون. تهران: جانزاده، ۳ ج.
- ۵۹ - دیوانی، امیر. (۱۳۷۲). به من بگو از زمین، آسمان و دریا. تهران: ثمین.
- ۶۰ - راشدی، لطیف؛ راشدی محمد رضا، مترجم. (۱۳۸۷). دایره‌المعارف جهان آفرینش: پستانداران (کاملترین مجموعه درباره مخلوقات خداوند مهربان). تهران: وزارت آموزش و پرورش، معاونت پرورشی، موسسه فرهنگی منادی تربیت.
- ۶۱ - رایشه‌پارت، هانس. (۱۳۷۴). بلایای طبیعی: زلزله، آتشفشان، طوفان، گرد باد، سیل و خشکسالی. ترجمه بهروز بیضایی. تهران: قدیانی، کتاب‌های بنفشه.
- ۶۲ - ژنه، امیل. (۱۳۷۹). داستان‌های یونان باستان. ترجمه اردشیر نیک پور. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۶۳ - سالاری، حسن. (۱۳۸۵). فرهنگنامه نوجوان. (کلید دانش). تهران: طلایی، پیام عدالت، ۲ ج.
- ۶۴ - سالک، محمود، مترجم. (۱۳۸۰). فرهنگنامه علمی دانش آموز. تهران: پیام آزادی، ۵ ج.
- ۶۵ - سمیعی، ماندانا. (۱۳۶۱). چگونه به وجود آمد. سری کتاب‌های دانستی‌های نوجوانان، ۳. تهران: ایران صفحه.
- ۶۶ - سواتالی که بچه‌ها می‌پرسند. (۱۳۷۰). تالیف گروه نویسندگان. ترجمه و بازنویسی نادر حبیبی. تهران: پیام آزادی.
- ۶۷ - شکر، گیتی. (۱۳۷۴). فرهنگ دبستانی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۲ ج.
- ۶۸ - شمس، محمدرضا. (۱۳۷۹). تاریخ انقلاب برای کودکان و نوجوانان. زیر نظر شورای نویسندگان و شورای تولید. تهران: نشر تاریخ و فرهنگ، ۱۵ جلد.
- ۶۹ - شول، دنیز. (۱۳۸۶). دایره‌المعارف دانستی‌های پایه برای خردسالان. ترجمه مهناز عسگری. تهران: محراب قلم، کتاب‌های مهتاب.
- ۷۰ - شیرازی، رضا؛ صالح، حسین. (۱۳۸۰). فرهنگنامه مفید برای نوجوانان و جوانان. تهران: پیام آزادی.
- ۷۱ - صالحی طالقانی، امیر. (۱۳۸۳). دایره‌المعارف مدرسه. تهران: محراب قلم.
- ۷۲ - صالحی طالقانی، امیر، مترجم و نگارنده. (۱۳۸۶). دایره‌المعارف اینترنتی علوم. با همکاری مهدی موسوی. تهران: محراب قلم.
- ۷۳ - علم و تکنولوژی. (۱۳۸۳). تالیف هیات علمی دانشگاه آکسفورد. ترجمه حسین ایرانی. تهران: پیام آزادی.
- ۷۴ - غفاری، سیف. (۱۳۶۳). ترین‌ها. تهران: مشیری.
- ۷۵ - فاریابین، آ. ای. (۱۳۵۴). پیدایش انسان و عقاید داروین. علوم به زبان ساده، ۱. مترجم عزیز محسنی. تهران: سپهر.
- ۷۶ - فارتند، جان. (۱۳۸۶). دانشنامه فشرده زمین. مترجم حسین دانش فر. تهران: مدرسه.
- ۷۷ - فاطمیان، علی؛ محمدزاده، هادی، مترجم. (۱۳۸۴). دایره‌المعارف حیوانات. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ ارشاد اسلامی، ۳ ج.
- ۷۸ - فانی، کامران. (۱۳۸۳). دانشنامه کودکان و نوجوانان. مترجم سعید حمیدیان. تهران: شکوفه، وابسته به انتشارات امیر کبیر، ۱۰ ج.
- ۷۹ - فردریک، تالبرگ. (۱۳۳۸). تاریخ مصور ایران. مطالب دروس از اصغر شمیم، عبدالله زنهاری، عطاء الله شهاب پور، تهران: شرکت سهامی انتشار کتب درسی.
- ۸۰ - فخیم، مونا، مترجم. (۱۳۸۴). دایناسورها. تهران: فرهنگ معاصر.
- ۸۱ - فلدمن، دیوید. (۱۳۷۹). هزار نکته باریک تر از مو. ترجمه حسین ابراهیمی (الوند). تهران: پیدایش، ۳ ج.
- ۸۲ - فولادوند، مرجان. (۱۳۸۳). فرهنگنامه انقلاب اسلامی برای نوجوانان. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ۸۳ - قاسمی، حسین. (۱۳۷۸). دانستی‌های دانش آموز. مشهد: عروج اندیشه.
- ۸۴ - قالیباف، قاسم. (۱۳۷۷). دایره‌المعارف کودکان و نوجوانان. با همکاری جواد محدثی. تهران: پیام آزادی، ۲ ج.
- ۸۵ - قزوینی، نادره. (بی تا). اسرار جهان دانش. سلسله انتشارات دانستی‌های علم برای نوجوانان، شماره ۱. تهران: گوتنبرگ.
- ۸۶ - قزوینی، نادره؛ فایقی، کاظم. (بی تا). اسرار مجهول جهان. تهران: گوتنبرگ.
- ۸۷ - کامبورا، لور؛ دوگی بر، فرانسوا. (۱۳۸۶). دایره‌المعارف پاسخ به چگونه‌های من. ترجمه مهناز عسگری. تهران: محراب قلم.
- ۸۸ - کامبورا، لور؛ دوگیبر، فرانسوا. (۱۳۸۷). دایره‌المعارف کودکان. مترجم مهدی زرغامیان. تهران: محراب قلم.
- ۸۹ - کرود، رابین. (۱۳۸۰). فرهنگ فن آوری برای کودکان و نوجوانان. مترجم محمود سالک. تهران: مدرسه.

- ۹۰ - کریمی، فرزانه، مترجم. (۱۳۸۳). ۳۶۵ پرسش و پاسخ علمی برای بچه‌ها. تهران: قدیانی، کتاب‌های بنفشه.
- ۹۱ - کریمی، فرزانه، مترجم. (۱۳۸۴). صد و هشتاد پرسش و پاسخ درباره پستانداران وحشی (از مجموعه کتاب‌های تکمیلی چرا و چگونه). تهران: کتاب‌های بنفشه، واحد کودکان و نوجوانان موسسه انتشارات قدیانی.
- ۹۲ - کمب، کری. (۱۳۸۶). دانستنی‌های مصور کودکان و نوجوانان. مترجم قاسم قالیباف. تهران: پیام آزادی.
- ۹۳ - کیامهر، غلامرضا، مترجم. (بی تا). دانستنی‌های جهان: دیروز، امروز، فردا برای نوجوانان. تهران: دادجو.
- ۹۴ - گاموف، ژرژ. (۱۳۳۵). پیدایش و مرگ خورشید. ترجمه احمد آرام. تهران، نیویورک: نیل، فرانکلین.
- ۹۵ - گوپتا، سونیتا؛ آگراوال، نینا. (۱۳۷۴). بانک اطلاعات نوجوانان. ترجمه منصوره یعقوبی. تهران: عطار، ۲ ج.
- ۹۶ - گوپتا، سونیتا؛ آگراوال، نینا. (۱۳۸۳). چرا، چطور، چگونه. مترجمان پریسا همایون روز، پریچهر همایون روز. تهران: ذکر، کتاب‌های قاصدک، شش جلد در دو مجلد.
- ۹۷ - گیفورد، کلایو. (۱۳۸۶). رکوردهای جهانی فضا. مترجم حامد رهبر مدامی. تهران: پیام آزادی.
- ۹۸ - لف، فلیکس. (۱۳۵۱). پیدایش جهان. علم برای کودکان و نوجوانان، ۳. مترجم غلامحسین متین. تهران: گوتنبرگ.
- ۹۹ - لولین، کلر. (۱۳۸۶). خزندگان. از سری کتاب‌های از من بپرس چرا. ترجمه فاطمه مظفر نژاد. مشهد: عروج اندیشه.
- ۱۰۰ - لئوکوم، آرکدی. (۱۳۵۰). به من بگو چرا؟ مترجم خلیل خلیلیان. تهران: کانون انتشار، ۱۱ ج.
- ۱۰۱ - لئوکوم، آرکدی. (۱۳۶۶). باز هم به من بگو چرا. ترجمه سید محمد هاشمی. تهران: آرمان، عطار.
- ۱۰۲ - لئوکوم، آرکدی. (۱۳۷۲). بیشتر به من بگو چرا. گروه مترجمان. تهران: بهزاد.
- ۱۰۳ - لئوکوم، آرکدی. (۱۳۷۵). باز هم بیشتر به من بگو چرا. مترجم ف. جعفری نمینی. تهران: دی.
- ۱۰۴ - ماگیل، مری. (۱۳۶۵). چه کسی، چگونه، چه وقت. زیر نظر رونالد ریدوت؛ ترجمه علی دانش. سلسله انتشارات دانستنی‌های عمومی، ۲. تهران: موسسه انجام کتاب.
- ۱۰۵ - مجموعه علوم برای نوجوانان. (۱۳۸۳). ترجمه گروه مترجمین. مشهد: شرکت به نشر، ۱۰ جلد در یک مجلد.
- ۱۰۶ - مرادی، نورالله. (۱۳۷۲). مرجع شناسی: شناخت خدمات و کتاب‌های مرجع. تهران: فرهنگ معاصر.
- ۱۰۷ - مروتی، احمد، نظارت کننده. (۱۳۶۹). چرا؟ برگردان فاطمه موجانی، پروانه م. تهران: ایران صفحه.
- ۱۰۸ - مروتی، احمد، نظارت کننده. (۱۳۶۹). کویر از سری کتاب‌های دانستنی‌های نوجوانان، ۱۰. ترجمه الهه احمدیان. تهران: ایران صفحه.
- ۱۰۹ - مروتی، احمد، نظارت کننده. (۱۳۷۰). آنچه شما خواسته اید. برگردان هلن مروتی. تهران: ایران صفحه.
- ۱۱۰ - مروتی، احمد، نظارت کننده. (۱۳۷۰). بدن انسان. برگردان حسن مجیدی. تهران: ایران صفحه.
- ۱۱۱ - مک دونالد، فیونا. (۱۳۸۶). فکر می‌کنید چرا یونانی‌ها معبد می‌ساختند و سوال‌های دیگری درباره یونان. مترجم ناهید بروزی نیت. مشهد: عروج اندیشه.
- ۱۱۲ - میلر، شرلی. (۱۳۵۴). پرده شناسی. تدوین بیژن باوندی و دیگران. تهران: انجمن ملی حفاظت منابع طبیعی.
- ۱۱۳ - ناتکین، جروم؛ گولکین، سیدنی. (۱۳۷۵). مکانیک ماشین‌های ساده، انرژی. مترجم بهروز بیضایی. تهران: قدیانی، کتاب‌های بنفشه.
- ۱۱۴ - نادری، عبدالله؛ کدخدازاده، اسماعیل. (۱۳۴۶). تاریخ المپیک: عهد باستان و دوره کنونی. تهران: سازمان تربیت بدنی و تفریحات سالم.
- ۱۱۵ - نایت، ماکسول. (۱۳۵۲). پستانداران کوچک آبی. مترجم فرج الله خدا پرستی. تهران: پدیده.
- ۱۱۶ - نستورخ، م. ف. (۱۳۵۱). پیدایش انسان. مترجم حمید مومنی (م. بیدسرخ). تهران: شباهنک.
- ۱۱۷ - و. م. هیلیر. (۱۳۳۶). تاریخ جهان برای خردسالان. ترجمه مصطفی مقربی، تهران: دانش، فرانکلین.
- ۱۱۸ - واکر، ریچارد. (۱۳۸۳). دایره‌المعارف کوچک بدن انسان. مترجم امیر صالحی طالقانی. تهران: محراب قلم، کتاب‌های مهتاب.
- ۱۱۹ - واکر، ریچارد. (۱۳۸۵). اولین دایره‌المعارف بدن انسان. ترجمه سپیده نور گستر. تهران: تیمورزاده، طیب.
- ۱۲۰ - واکر، ریچارد. (۱۳۸۷). شگفتی‌های بدن: سفری شگفت‌انگیز به ساختمان بدن انسان. مترجمین لادن خانلری، حسین ساداتی تهران: پیام آزادی.
- ۱۲۱ - والچینسکی، دیوید و دیگران. (۱۳۶۲). دانستنی‌های مردمی نام‌ها و نکته‌ها: مجموعه فهرست‌های عجیب و غریب، ظریف و لطیف، علمی و فنی، فرهنگی و سیاسی. ترجمه و انتخاب و اقتباس دنیا بایندر، سیف غفاری. تهران: نشر نو، ۲ ج.
- ۱۲۲ - ولکس، آنجلا. (۱۳۸۳). مردم و سرزمین‌ها. ترجمه حسین ایرانی. تهران: پیام آزادی، کتاب‌های پرده.
- ۱۲۳ - وود، جنی. (۱۳۸۴). می‌دانی چرا کائوچو کیسه دازند و سوال‌های دیگر درباره بچه‌های جانوران. مترجم مجید عمیق. تهران: مدرسه.
- ۱۲۴ - هاولی، ولتر. ا. (۱۳۶۹). دانستنی‌هایی درباره جهان. ترجمه جمشید مهریویا. تهران: یگانه.
- ۱۲۵ - هدلم، کاترین. (۱۳۸۲). دایره‌المعارف علوم. ترجمه محمود سالک. تهران: پیام آزادی، ۲ ج.
- ۱۲۶ - همایون روز، پریسا، مترجم. (۱۳۷۹). پرسش‌های عجیب، پاسخ‌های عجیب‌تر. تهران: ذکر، کتاب‌های قاصدک، ۳ ج.
- ۱۲۷ - هوک، سو؛ رویسون آنجلا. (۱۳۸۶). دایره‌المعارف مقدماتی اطلس جهان: کتاب مرجع برای خانه و مدرسه. مترجم لادن خانلری. تهران: پیام آزادی.